

m
MOLNÁR
TAMÁS
összegyűjtött művei

Molnár Tamás

Az amerikai életforma

—

Az ideális állam kritikája

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Molnár Tamás
Az amerikai életforma
—
Az ideális állam kritikája

m
MOLNÁR
T A M Á S
összegyűjtött művei

II. kötet

Sorozatszerkesztők
Hoppál Bulcsú, Mezei Balázs
és Pogrányi Lovas Miklós

A sorozatban eddig megjelent:

Az értelmiség bukása (2022)
(fordította Mezei Balázs)

Molnár Tamás

Az amerikai életforma

—

Az ideális állam kritikája

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2024

Az amerikai életforma című szöveget
az eredeti francia kéziratból fordította Turgonyi Zoltán.
Az ideális államforma című szöveg a szerzőtől származik, akinek előadás
nyomán lejegyzett kéziratát Szíjártó István gondozta.

A fordítást az eredetivel egybevetette,
a kiadást szerkesztette és jegyzetekkel ellátta
Hoppál Bulcsú, Mezei Balázs és Pogrányi Lovas Miklós

Az Utószót írta Pogrányi Lovas Miklós

Kiadja a Nemzeti Közszolgálati Egyetem

Ludovika Egyetemi Kiadó

A kiadásért felel: Deli Gergely rektor

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztő: Kilián Zsolt

Olvasószerkesztő: Csinta Áron

Tördelőszerkesztő: Kilián Zsolt

Korrektor: Resofszi Ágnes

ISBN 978-963-653-088-4 (nyomtatott)

ISBN 978-963-653-089-1 (ePDF)

ISBN 978-963-653-090-7 (ePub)

© Molnár Tamás örököse, 2024

Hungarian translation © Turgonyi Zoltán, Szíjártó István, 2024

Hungarian edition © Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2024

Minden jog védve.

Tartalom

AZ AMERIKAI ÉLETFORMA

Előszó	9
Első fejezet: Általános megjegyzések az amerikai életformáról	13
Második fejezet: A bevándorlók	27
Harmadik fejezet: A <i>grassroot</i> felemelkedése	41
Negyedik fejezet: A globális életforma	55
Ötödik fejezet: A konformizmus	65
Hatodik fejezet: Vallási perspektívák	79
Hetedik fejezet: A <i>business</i>	93
Nyolcadik fejezet: A legalizmus	105
Kilencedik fejezet: Az elitellenesség	119

AZ IDEÁLIS ÁLLAM KRITIKÁJA

Első rész	133
Második rész	173
Harmadik rész	187
Negyedik rész	195
Ötödik rész	201

FÜGGELÉK

<i>Utószó: A magyar Tocqueville</i>	223
<i>Szerkesztői jegyzet</i>	233
<i>Névmutató</i>	235

Az amerikai életforma

Előszó

E könyv megírása napról napra nehezebbé válik. Tárgya az idő múltával egyre jobban próbára tesz: hogyan magyarázzam el „az amerikai életforma”¹ lényegét azoknak, akik nem ismerik? Miként magyarázható el azok számára, akik eltöltöttek valamennyi időt az Egyesült Államokban, és ezért azt képzelik, hogy ismerik ezt az életformát, miközben benyomásaik felületesek? Ami engem illet, megmerítkeztem benne, negyvenöt hosszú éven keresztül – kérkedhetnék.² De ezt sokan nem tekintenék elégséges érvenek, s teljes joggal: az előítéletek szívósak, és az időtartam nem sokat bizonyít. Tocqueville,³ az Amerikát leírók és elemzők felülmúlhatatlan mestere csak hat hónapot töltött ezen a földön. Az ő Amerikájának területe persze még a harmadát sem tette ki a mostaniénak, ám az idő és a kiterjedés nem meghatározó tényező; s különben is, fél évszázad alatt az ember többször megváltoztathatja perspektíváját és ítéleteit is.

¹ Az eredeti francia szövegben a szerző mindvégig az *American way of life* vagy egyszerűen csak a *way of life* kifejezést használja. Ennek oka az, hogy véleménye szerint az angol kifejezés nem fordítható le egyértelműen francia nyelvre. A magyar fordítás azonban az „amerikai életforma” fordítást alkalmazza, mivel ennek jelentése a mai magyar nyelvben megfelel az angol kifejezés tartalmának. *(A szerk.)*

² Minthogy a szerző 1948-ban vándorolt be az USA-ba, a szöveg keletkezése 1993-ra tehető. *(A szerk.)*

³ Alexis Charles Henri Clérel, comte de Tocqueville (1805–1859) francia arisztokrata, utazó, akinek *De La Démocratie en Amérique* (A demokrácia Amerikában) című műve két kötetben jelent meg 1835-ben és 1840-ben (TOCQUEVILLE 1835–1840). A munkát a mai napig az „amerikai demokrácia” kezdeti stádiumának találó jellemzéseként tartják számon. Magyar fordítása: TOCQUEVILLE 1985. *(A szerk.)*

Vállalkozásom igazi nehézsége mégsem ebben rejlik. Ellenkezőleg! E könyvet immár olyan emberek fogják olvasni, akik nem lehetnek tudatlanságban Amerika felől. „Mi valamennyien szocialisták vagyunk” – mondotta egykor III. Napóleon. „Mi valamennyien amerikaiak vagyunk” – mondhatjuk ma mindannyian széles e földön, hiszen életformánk mind jobban hasonlít az amerikaiakéhoz, szinte azonos vele. E folyamatban a fordulópont 1968-ban történt. Körülbelül 1968 májusa óta Nyugat-Európa sikeresen vizsgálzott az amerikanizálódásból, s ami ezután következett, az amerikanizmus diadalmenete Európa-szerte, sőt világszerte. Emlékeztessünk néhány figyelemre méltó tényre: Párizs néhány nap alatt egyetemi kampusszá vált; a diáktüntetések megsemmisítették a kiemelkedő személyiségek tekintélyét (Charles de Gaulle elmenekült Párizsból); a korlátlan fogyasztást mindenkit megillető jogként követelték; a rendőrség és – mögötte – a hatóságok mindezzel szemben tehetetlenek voltak; az értelmiségiek forradalmat hajtottak végre, amelynek szimbóluma a tömegnek szónokoló Sartre⁴ és a Ricœur⁵ dékán fejére borított szemetesvödör.

Franciaország és Európa számára ezek már a közeljövő előzetes jelenetei voltak, ahogyan Georges Duhamel könyvének címe mondja.⁶ Az „események” valójában az amerikai Berkeley egyetemi kampuszán kezdődtek 1964-ben, amikor – ma már szinte hihetetlen! – a lázadó hallgatók még nyakkendőt viseltek! Ám 1968 májusa e mostani századfordulóról visszatekintve olybá tűnik, mint valami félfélnk kopogtatás az ajtón. Huszonöt év telt el azóta, és e negyedszázad tanúja volt annak, ahogyan az amerikai befolyás meghódította az európaiakat, behatolt szokásaikba, nyelvükbe, félelmeikbe, reményeikbe. Még a hatalma csúcán álló Róma sem erőszakolta rá magát ennyire a legyőzött Görögországra és Júdeára, és igen kevés hindu hasonult ilyen mértékben

⁴ Jean-Paul Sartre (1905–1980) francia filozófus, marxista, aki az 1968-as francia diáklázadások egyik ihletője, majd szószólója. (*A szerk.*)

⁵ Paul Ricœur (1913–2005) francia filozófus, a marxisták egyik ellenfele, 1968-ban már az Université Paris Nanterre bölcsészkarjának dékánja. E minőségben a lázadó diákok megtámadták irodáját, fizikailag bántalmazták a filozófust. (*A szerk.*)

⁶ Célzás Duhamel *Scènes de la vie future* (Jövendő életünk jelenetei) című, 1930-ban megjelent művére (DUHAMEL 1930). (*A ford.*)

a brit tisztviselőkhöz, mint amit jelenleg Európában tapasztalunk. Mert a végtelen nagy különbség mindeme múltbeli példák és az amerikai életforma mai hatása között éppen az, hogy régen az egyik elit utánozta a másikat, például a francia nemesség másolta a londoni *gentlemen* klubjait. Napjainkban viszont az utánzás alulról indul: a hatalmas európai középosztály tekint példaként a nem kevésbé hatalmas amerikai középosztályra. Tocqueville és Taine⁷ századában a kontinens igen kevés lakója szentelhette magát a golfnak, a vadászatnak és a lóversenynek; ma Moszkvától Lisszabonig mindenki lyukas farmerben ül be a McDonald'sba hamburgerre és kólára.

A szokásokkal együtt érkezik a nyelv, a kifejezésmód, a szellemi forma, a vélemény és a divatnak álcázott ideológia. Ma a törvényhozó szolgálkúen másolja a puritanohigiénikus „dohányozni tilos” feliratot. Holnap már Uncle Sam⁸ nyomására törvényt hoz a Palais Bourbon⁹ a szexuális zaklatás ellen (a gálánsság, Brantôme,¹⁰ Choderlos de Laclos¹¹ hazájában!). Holnapután pedig egy Jospin¹² megváltoztatja a tantervet, hogy az amerikaihoz hasonlóvá tegye. *Deus vult!*¹³ Nem. Washington...

Hogyan írhatnánk hát könyvet az amerikai életformáról azon imitátorok millióinak, akik már úgy gyakorolják ezt az életformát, mintha Capua gyönyörűségeit kínálná,¹⁴ és tátva marad tőle a szájuk? S akiknek minden vágya, hogy szlengkifejezéseket makogjanak, szájuk pedig rágógumival

⁷ Hippolyte Adolphe Taine (1828–1893) francia kritikus, irodalomtörténész. (A szerk.)

⁸ Utalás a United States kezdőbetűi nyomán kitalált Uncle Samre, amely név az Egyesült Államok egyik jelképévé vált. (A ford.)

⁹ E palotában ülésezik a francia Nemzetgyűlés. (A ford.)

¹⁰ Pierre de Bourdeilles (1537–1614) Brantôme apátságának katonai vezetője, író, az udvari szokások kifinomult ábrázolója. (A szerk.)

¹¹ Pierre-Ambroise François Choderlos de Laclos (1741–1803) francia író, fő műve az 1782-ben publikált *Les Liaisons dangereuses* (Veszedelmes viszonyok). Lásd LACLOS 1782. (A szerk.)

¹² Lionel Robert Jospin (1937–) francia baloldali politikus, 1993-tól *ministre pléni-potentiaire de 2e classe*, 1997 és 2002 között francia miniszterelnök. (A szerk.)

¹³ *A deus vult* latin mondás jelentése: Isten akarja. (A szerk.)

¹⁴ Célzás a második pun háború egy epizódjára: Hannibál serege egy telet Capuában töltött, s a hagyomány szerint a katonáknak az itt talált élvezetek miatti elpuhulása (vagy egyszerűen maga az idővesztés) hozzájárult a punok későbbi vereségéhez. (A ford.)

és szlogenekkel van tele? A jelenség oka nem annyira a Disneyland, a szuper-technika és a *fast food*, mint inkább Európa proletarizálódása. A balkáni háborúban tanúsított tehetetlenség tökéletesen illusztrálja ezt: Európa a történelem perifériájára szorult, igazodni kényszerül.¹⁵

Ahányszor csak Európában időztem – ami gyakran megtörtént –, mindig úgy találtam, hogy az amerikai életforma egyre mélyebben hódítja meg az öreg kontinenst: az iskolát, a családot, a nyilvános teret, a filmet, a szabadidőt, a társalgást, a vásárlási és öltözködési szokásokat. Szembeötlő a gesztusok, a beszédtemák, a hiszékenység, a jelszavak automatizmusa. Az egyetlen és kizárólagos modell szerint egyik társadalomból a másikba átültetett megannyi jelenség.

Az ostoba európaiak azt hiszik, hogy kölcsönösségről van szó, hogy az amerikai viszonzásul utánozza vagy legalább csodálja őket. Szó sincs róla! Az amerikaiak ugyanolyan felsőbbrendűnek érzik magukat, ahogyan Caesar érezhette magát egy druidához képest. Az utánzás szigorúan egyirányú. Mert az amerikai életformának, ahogyan majd megállapítjuk, nincs utánozható megfelelője. Ideológiai altalajból sarjad, ez az ideológia pedig nem más, mint a puritanizmus¹⁶ és ennek törekvése arra, hogy anyagilag és erkölcsileg megváltsa a világot, Európát is beleértve.

* * *

Miért is írtam ezt a könyvet? A még el nem butult olvasóknak szánom, akikben van fogékonyság annak belátására, hogy a civilizációk különleges növényekre hasonlítanak, amelyek esetében a közös eredet alapján még semmit sem jelezhetünk előre a későbbi eltéréseket illetően. Azok számára írok, akik képesek felismerni, hogy az utánzás önsterilizáló művelet.

¹⁵ A balkáni vagy délszláv háború az egykori Jugoszlávia felbomlásának folyamata volt, és összességében 1991-től 2005-ig tartott. (*A szerk.*)

¹⁶ A puritanizmus a kálvinizmus alapján álló vallási és politikai mozgalom volt a 16–17. századi Angliában, amely később az Egyesült Államok meghatározó vallási mozgalma lett. (*A szerk.*)